

Dokumentarni film

O čem govori to poglavje?

V tem poglavju boš dobil nekaj smernic, ki ti bodo pomagale pri ustvarjanju dokumentarnega filma. Izdelava dokumentarnega filma je kompleksen proces, v katerem na kreativen način predstavimo del realnega dogajanja. Včasih so dokumentarni posnetki ljudi ali dogajanja veliko bolj prepričljivi, kot če bi dogodke prelili v zgodbo in naredili igrani film. Dokumentarni filmi se pogosto ukvarjajo z naslednjimi temami: zgodovinski dogodki, socialni in naravni pojavi, osebne zgodbe, poetične teme... Dokumentarni filmi so bili v prvi vrsti bolj popularni kot televizijski žanr, svoje mesto pa so našli tudi v kinu (npr. Michel Moore: *Bowling for Columbine*, Al Gore: *An inconvenient truth*, Morgan Spurlock: *Supersize me...*). Dokumentarni filmi so tudi dober način beleženja, kaj se v svetu dogaja.

Vision v akciji – kratek opomnik za delo na terenu

1. Najprej naredi dobro raziskavo teme, ki jo želiš posneti. Najdi ljudi, ki so pripravljeni o njej spregovoriti pred kamero. Naredi tudi načrt, kako boš dobil zanimiv slikovni material (arhivski material, material posnet na lokaciji...).
2. Ko si na lokaciji, posnemi čim več, saj bo situacijo težko še enkrat ponoviti. Intervjuvancem postavi še dodatna vprašanja in posnemi nekaj več slikovnega materiala, kot meniš, da ga potrebuješ. Bodi pozoren, da imaš pri snemanju intervjujev dober zvok.
3. Bodi odprt za nove smeri. Dovolj, da te zgodba in odgovori ljudi peljejo tudi v smer, ki je nisi načrtoval. Pozneje v montaži se lahko odločiš, kaj boš uporabil, morda ti bo kaj posnetega materiala prišlo prav celo za naslednje projekte.
4. Deluj v majhnem timu, da boš lahko bolj prilagodljiv in se ljudje snemalne ekipe ne bodo ustrašili.
5. Bodi prijazen in hvaležen vsem, ki so pripravljeni sodelovati, čeprav si morda izčrpan po dolgem delovnem dnevu.
6. Poskrbi za vsa dovoljenja za snemanje in objavljane posnetkov. Po potrebi zbiraj podpise sodelujočih, pridobi dovoljenja za snemanje na izbranih lokacijah...
7. Vzemi si dovolj časa za montažo. Bodi prilagodljiv in preizkusi različne možnosti, da vidiš, kaj deluje najbolje. Premontiraj posnetke, tudi večkrat, če se ti zdi potrebno, dokler nisi zadovoljen z rezultatom.
8. Pokaži film ostalim, poišči različne možnosti predvajanja (filmski festivali, dogodki povezani s tematiko, TV-postaje...), lahko pa tudi sam organiziraš projekcijo.

Katero opremo potrebuješ?

Poleg opreme, ki jo boš potreboval za raziskavo teme (telefon, računalnik z dostopom do interneta, prevozno sredstvo...), da boš lahko poklical ustrezne ljudi, šel pogledat lokacije, raziskoval po literaturi v knjižnici, na

internetu..., boš potreboval kamero in opremo za snemanje zvoka. Dodaten mikrofoni, ki se priključi na kamero in s katerim se lahko približaš intervjuvancu, ali dodatna naprava za snemanje zvoka sta pri snemanju dokumentarnih filmov ključnega pomena. Tudi stativ in dodatna luč sta lahko v veliko pomoč.

Podrobnejša razlaga

Ključ za izdelavo dobrega dokumentarnega filma je, da predstavimo izbrano temo na zanimiv in razumljiv način, ki je dramaturško dobro zastavljen in vsebuje tudi dober slikovni material. Prednost izdelave dokumentarnih filmov v primerjavi z igranimi je, da se lahko izdelajo z izredno nizkimi stroški in v okviru majhne filmske ekipe. Zato je to odličen žanr za predstavitev novih oz. ne široko poznanih tem ali za predstavitev idej, ki so zanimive le za manjšo skupino ljudi (določene interesne, socialne, narodnostne skupine...). Je tudi odlična priložnost za ustvarjanje za mlade filmske ustvarjalce, mladinske skupine in vse, ki nimajo dostopa do velikih studiev, drage snemalne opreme ali financiranja. Pa tudi za tiste, ki raje delujejo v manjših skupinah ali samostojno.

Snemanje na lokaciji

Čeprav naj bi dokumentarni filmi realnost prikazovali objektivno, moramo vedno izbrati, kako bomo temo, osebo, naravo... predstavili, kako bomo zgradili naracijo, kakšen stil snemanja in montaže bomo izbrali. Zato avtorjevo videnje in dožemanje neizbežno pusti sled v filmu.

Ker se dokumentarni film kot zvrst še vedno razvija, te spodbujamo, da si ogledaš in analiziraš dokumentarce različnih avtorjev in tudi različnih dolžin, da si izoblikuješ svojo idejo, kaj bi rad naredil. Največ pa se boš naučil z razvijanjem idej, snemanjem, montažo, torej z delovanjem.

Elementi dokumentarnega filma

Vsak dokumentarni film je sestavljen iz enega ali več elementov. Podrobneje si o njih lahko prebereš v poglavju *TV-novica in reportaža*. Tu pa bomo predstavili njihovo uporabo v praksi.

Elementi dokumentarnega filma so lahko naslednji:

1. slikovni material
2. intervjuji
3. anketa
4. arhivski material
5. dejstva (lahko so predstavljena v obliki grafike ali na kakšen drug način)
6. naracija (off zvok)
7. igrane ali animirane sekvence, ki prikazujejo resnične dogodke

Sledi primer možne uporabe različnih elementov v naslednji zgodbi:

Mlada glasbenica in pisateljica besedil poskuša uspeti v svetu glasbe. Ta mesec ima svoj prvi res večji nastop.

Slikovni material: posnetki, kako v studiu vadi in piše nove pesmi, posnetki njenega vsakdanjega življenja (srečanje s prijatelji, producentom, nakup novih inštrumentov, igranje prijatelju za rojstni dan...), priprave na veliki nastop in posnetki s tega nastopa.

Intervjuji: z njo, sorodniki, prijatelji, učitelji, producenti...

Anketa: oboževalci, podporniki.

Arhivski material: posnetki in fotografije iz njenega otroštva, prvih nastopov...

Dejstva: koliko pesmi je napisal/-a, koliko nastopov je imel/-a...

Naracija: off zvok, v katerem razlagamo o njenem življenju.

Igrane ali animirane sekvence, ki prikazujejo resnične dogodke: zaigrani dogodek iz njenega otroštva, ko prvič prime v roke inštrument, napiše tekst, animirani zemljevid, kje vse je nastopala...

Dokumentarni film lahko sestaviš samo iz nekaj možnih elementov ali pa jih uporabiš več.

Proces izdelave dokumentarnega filma

Izdelava dokumentarnega filma je navadno zelo zahteven proces. Ponavadi se začne tako, da oblikujemo osnovno idejo in določimo smer, v katero bi se film lahko razvijal. Vendar se zgodi, da ko pričnemo s snemanjem, ugotovimo, da posnetki niso dobri, ne uspe nam dobiti pravih ljudi ali pa srečamo kakšne druge ljudi, ki nam povedo nova dejstva, kar lahko povleče naš film povsem v drugo smer.

Po koncu snemanja lahko pristaneš v montaži z urami in urami materiala, ki ga moraš zmontirati v jasen in gledljiv film. Izbira, kaj pokazati in kaj izpustiti, ni vedno lahka.

Material, ki ga ne boš uporabil, lahko prihraniš tudi za bodoče projekte.

Pri izdelavi lahko slediš naslednje korake (še vedno se bomo držali zgornjega primera):

1. Opredele idejo.

Kaj želiš prikazati ali razložiti? Kaj te moti ali vznemirja? Na katera vprašanja bo film iskal odgovore? Kako idejo predstaviti, da bo zanimiva za širšo publiko?

Tvoja prijateljica je glasbenica in pisateljica besedil. Njena glasba ti je zelo všeč in bi želel narediti dokumentarni film o njej. Ta mesec ima svoj prvi res večji nastop.

2. Napiši kratek sinopsis – kratek opis tega, kaj se bo dogajalo v filmu.

Mlada glasbenica in pisateljica besedil poskuša uspeti v svetu glasbe. Njeni starši so njen talent odkrili že, ko je bila stara 5 let, in ji kupili prvi inštrument. V lokalni glasbeni šoli je pričela z učenjem in kmalu so se pojavili prvi nastopi na lokalnih prireditvah. Z leti se je njen talent še razvijal in pri 17 je posnela svoj prvi solo album. Pričela je tudi z manjšimi nastopi po vsej regiji in končno dobila tudi povabilo, da se predstavi na večjem državnem festivalu v glavnem mestu. Sedaj se pripravlja na ta nastop.

Gledalci spremljajo vzpon te mlade glasbenice, njene strahove in upe (= notranji konflikt), in željo, da s svojo glasbo naredi svet boljši in lepši (= zunanji konflikt).

3. Izberi, kakšno strukturo filma želiš zgraditi.

Vrste možnih struktur:

Narativna/pripovedna: pripovedovalec ali intervjuvanci govorijo zgodbo od začetka do konca.

Pripovedovalka govori svojo zgodbo od začetka, kako je začela igrati inštrument že kot otrok, kje je nastopala na začetku, kako je napredovala, kdaj se je odločila za glasbo kot poklicno pot, kako je prišlo do povabila na veliki nastop in kako je potekal sam nastop;

oz.

naredimo intervjuje z njo, starši, brati, sestrami, njenimi učitelji glasbe, prijatelji in podporniki. Odgovore skombiniramo na način, da sestavimo zgodbo od njenega otroštva do sedaj.

Vprašanje, na katerega iščemo odgovor, je lahko: Bo po tem dogodku uspela kot glasbenica in bo uspela iz tega ustvariti svoj poklic?

Argumentativna: postavimo hipotezo in skozi film pripovedovalec oz. intervjuvanci odgovarjajo za in proti (deduktivni način). Lahko pa tudi obrnemo smer in skozi film pripovedovalec oz. intervjuvanci nizajo različne odgovore, mi pa hipotezo postavimo šele na koncu (induktivna metoda).

Na začetku lahko postavimo hipotezo, da je naša prijateljica dobra glasbenica, in vsi odgovori govorijo v prid oz. proti tej trditvi.

Deskriptivna/opisna: pripovedovalec ali intervjuvanci skozi film opisujejo temo/dogodek/osebo...

Odgovore oz. tekst lahko razdelimo na več področij in jih zmontiramo skupaj po področjih: motivacija za ustvarjanje glasbe, besedila, upi, strahovi, začetki, načrti za prihodnost, vsakodnevno življenje ...

Poetična: film gradimo skozi občutke, ti so naše vodilo.

Glasbenico predstavimo skozi njena besedila. Slikovni material, ki ga uporabimo, je bolj poetičen/umetniški, lahko uporabimo prizore iz narave ali posnetke umetniških del ...

Kombinirana: veliko dokumentarnih filmov kombinira različne stile in elemente.

Uporabimo intervjuje IN pripoved hkrati, pripovedi dodajamo poleg realističnih posnetkov še poetičen slikovni material ...

4. Izberi, kakšen stil filma želiš imeti.

Bo tvoj film bolj poetičen ali bolj grob, z bolj realističnimi posnetki ali bolj umetniškimi? Kakšne vrste posnetkov potrebuješ, kako dolgi naj bodo, kakšna naj bo osvetlitev, gibanje kamere (bo kamera iz roke, boš uporabljal stativ, želiš bolj statične ali dinamične posnetke...)?

5. Naredi raziskavo in napiši sinopsis filma, pripravi vprašanja za intervjuje in spisek potrebnega slikovnega materiala.

Če je potrebno, podrobno razišči izbrano temo, najdi dejstva, zgodovinske vidike... Nato poskusi najti osebe, ki ti lahko dajo več informacij in ki so pripravljene nastopati pred kamero, se znajo izražati in so hkrati tudi zanimive. Razišči, kateri slikovni material bi želel vključiti v film, naredi načrt snemanja in kako boš pridobil arhivski material.

6. Snemanje.

Posnemi intervjuje, slikovni material in pridobi oz. posnemi arhivski material. Ko si na lokaciji, posnemi čim več, saj bo situacijo težko še enkrat ponoviti. Intervjuvancem postavi še dodatna vprašanja in posnemi nekaj več slikovnega materiala, kot meniš, da ga potrebuješ. Bodi odprt za nove smeri. Dovolj, da te zgodba in odgovori ljudi peljejo tudi v smer, ki je nisi načrtoval. Pozneje v montaži se lahko odločiš, kaj boš uporabil, morda ti bo kaj posnetega materiala prišlo prav celo za naslednje projekte. Bodi pozoren, da imaš pri snemanju intervjujev dober zvok. Deluj v majhnem timu, da boš lahko bolj prilagodljiv in se ljudje ekipe ne bodo ustrašili. Bodi prijazen in hvaležen vsem, ki so pripravljeni sodelovati. Poskrbi za vsa dovoljenja za snemanje in objavljane posnetkov. Po potrebi zbiraj podpise sodelujočih.

7. Preglej posnetke in izberi, kar je uporabnega.

Preglej posnetke, uredi jih in jih ustrezno poimenuj, da boš imel boljši pregled v montaži. Odgovore intervjuvancev lahko tudi pretipkaš, tako boš točno vedel, kaj imaš in kaj še potrebuješ. Naredi tudi seznam slikovnega materiala.

Ta korak ti bo verjetno vzel precej časa, vendar je pomemben, saj se tako dobro spoznaš s posnetim materialom, še posebej če sam nisi bil kameraman.

8. Naredi osnutek montaže.

Zmontiraj material v skladu z osnovno idejo filma in presodi, ali ga je dovolj in ali je dovolj kakovosten. Razmisli, kakšen slikovni material in intervjuje bi morda še potreboval, in naredi načrt, kako jih pridobiti. Če boš uporabljal grafike, animacije ali igrane prizore, ki poustvarjajo realnost, jih pripravi in posnemi.

9. Montaža.

Bodi ustvarjalen in preizkusi različne možnosti in zorne kote. Dodaj vse ostale potrebne elemente, kot so grafika, glasba, off zvok... Predvajaj film prijateljem ali osebam, ki jim zaupaš, in poskusi od njih dobiti mnenja, ali je film razumljiv, jaseen...

Čeprav je montaža tu opisana le na kratko, predstavlja pri dokumentarnem filmu kar precejšen zalogaj, saj je na voljo veliko možnosti, kako lahko zmontiraš posnetke. Za montažo dokumentarnih filmov je potrebno imeti kar nekaj izkušenj in potrpljenje; predvsem slednje bo v začetku zelo dobrodošlo. Ne obupaj!

Praktični nasveti:

- Intervjuje lahko narediš bolj zanimive, če jih boš posnel (lahko vsaj delno) tako, da je oseba v gibanju ali da nekaj počne (npr. intervjuvaj glasbenika, ko uglašuje inštrument ali je na poti v studio).
- Poskušaj povedati zgodbo skozi slikovni material (slike povedo več kot 1000 besed).
- Če uporabljaš zelo kompleksen off zvok (pripoved), nanjo ne montiraj veliko in hitro izmenjujočega se slikovnega materiala (uporablaj daljše kadre).
- Dobi spontane odgovore intervjuvancev, tako da si odprt in prijazen. Na začetku postavljaš preprosta vprašanja, da se osebe navadijo na kamero. Postavi tudi vprašanja, za katera nisi prepričan, da jih boš potreboval. Včasih lahko dobiš zelo uporabne odgovore.
- Bolj pomembno je ujeti trenutek, kot pa imeti popolno kompozicijo, filmski plan...
- Poskrbi, da imaš dovoljenje za predvajanje posnetkov, če snemaš mlade ali otroke, pridobi dovoljenja njihovih staršev.

Primeri dokumentarnih filmov

<https://www.youtube.com/watch?v=LoY6Uti1WXY>

Video: I am not a copata (Slovenska filantropija, Pankultikum, Greg Whistler) – ENG

Video: Ganz normal anders (OK TV Wettin) – DE

[vimeo clip_id=86480378 width=1000 height=]

Video: Peter pan bakery (Peter Haas) – ENG

Video: Posavski prostovoljci v akciji (LIJAmédia) – SLO

Vaje

Izdelaj kratek dokumentarni film. Razmisli, katera tema ali oseba te zanima in je prisotna v tvojem okolju. Lahko je kak zanimiv mladostnik, dogodek ali področje, ki je dobro razvito (šport, kultura...) v tvojem okolju.

Izberi, kakšno strukturo filma želiš imeti, in opravi vse potrebne priprave (naredi raziskavo, napiši sinopsis, najdi osebe za intervjuje in pripravi vprašanja, naredi seznam slikovnega materiala...). Posnemi in zmontiraj!

Pogoste napake

1. Film je predolg ali pa ni zanimiv za širše občinstvo.
2. Zgodbo pojasnujemo preveč v detajle.
3. Intervjuji so predolgi, intervjuvanci niso zanimivi ali pa govorijo monotono.
4. Nimamo dovolj slikovnega materiala ali pa je ta enoličen.

5. Zgodba je preveč razpršena ali nejasna.

Sorodne teme in zunanji viri

Poglavja: [Snemanje intervjuja](#) / [TV-novica in reportaža](#) / [Zvok, glasba in zvočni efekti](#) / [Zgradba filma](#)

Metodologija

Če delamo s skupino mladih udeležencev, bodo ti predvsem navdušeni nad aktivnim delom procesa, radi bodo šli na lokacije, snemali intervjuje..., medtem ko bo montaža za večino kar velik zalogaj. Računati je treba, da jih bo za resno delo zainteresiranih le nekaj, saj sta za delo s programom za montažo potrebni potrpežljivost in volja. Zato je potrebno med montažo za ostale udeležence organizirati kakšno drugo aktivnost (npr. lahko izdelajo plakat ali spletno stran z osnovnimi informacijami o filmu, videokolaž iz fotografij s snemanja, lahko organizirajo projekcijo...). Ali pa se dogovorite, da se montaža dela v času ločeno od aktivnosti celotne skupine.

Terminologija

slikovni material, intervjuji, anketa, arhivski material, dejstva (lahko so predstavljena v obliki grafike ali na kakšen drug način), naracija (off zvok), igrane ali animirane sekvence, ki prikazujejo resnične dogodke, narativna/pripovedna struktura, argumentativna struktura, deskriptivna/opisna struktura, poetična struktura, kombinirana struktura